

מים זורמים בעורקי הצינורות

ב-1 בינואר 1947 החלה הנחת קו המים ליישובים היהודיים החדשים. הקו הורכב משני צינורות - הקטע המערבי והקטע המזרחי. אורכם המשותף הגיע ל-220 ק"מ והם יצאו מנקודה אחת - ניר-עם אשר בשער-הנגב.

באפריל 1947 החלה "מקורות" להזרים מים בצינורות לנגב - מים חיים שחיצקו את האחיזה היהודית ואפשרו ליישובים הקטנים והמבודדים להחזיק מעמד. ביוני 1947 ביקרה בנגב ועדת החקירה מטעם האו"ם, "אונסקופ", והתרשמה מקו המים החדש ומיכולת המתיישבים היהודים לקיים חקלאות באזור. אחד מחברי ועדת החקירה של האו"ם, שביקר בנגב באוגוסט 1947, אמר למלווהו הישראלי: "צינור המים הזה ייתן לכם את הנגב". למסקנות של ועדת החקירה הייתה השפעה רבה על תכנית החלוקה של האומות המאוחדות, שכללה את רוב שטחי הנגב בגבולות המדינה היהודית. המים קבעו את שטחי החלוקה. בקיץ 1947 קיבלו יישובי הנגב בזה אחר זה מים מהקו החדש. הקו סיפק מי שתייה ליישובים ואפשר להם השקיית שטח של 20-30 דונם לכל משק. "מקורות" קדחה כ-15 בארות באזור גבר-עם וניר-עם, הקימה בריכות ותחנות שאיבה. המפעל סיפק מים גם לערבים ולבדואים שהתגוררו לאורך קווי הצינורות. במהלך מלחמת העצמאות ניסו הערבים

למנוע את אספקת המים לנגב, כדי "לייבש" את היישובים: הם חיבלו בצינורות, עקרו קטעים שלמים של צנרת מן האדמה, ותקפו לוחמי פלמ"ח שהגנו על קו המים. אבל המתיישבים לא נשברו ואף העמיקו את אחיזתם בקרקע.

מ-6 אינץ' ל-66 אינץ'

הצנרת הבריטית - בקוטר 6 אינץ' - ענתה על הדרישות הראשית ההתיישבות. אבל לאחר קום המדינה, בעקבות גלי העלייה הגדולים ומדיניות פיזור האוכלוסייה, החל בשנות ה-50 מפעל ההתיישבות הגדול בניצוחו של דוד בן-גוריון. לנגב נדרשו כמויות מים גדולות הרבה יותר. ב-1952 החלה "מקורות" בהקמת "מפעל ירקון-נגב", שראשיתו במעיינות ראש העין, ומוצאו הדרומי במבטחים שבחבל אשכול. הפעם היה זה צינור בקוטר 66 אינץ', שהורכב משני קווים, המזרחי והמערבי, והנחתו הושלמה ב-1961. מאוחר יותר הסתעפו ממנו קווי מים משניים לכיוון באר-שבע ורמת-הנגב. ברבות השנים התפתח מאוד המשק החקלאי בנגב ועמו גברו הדרישות למים. בשנת 1964 בסתימה הקמתו של "המוביל הארצי" - גדול מפעלי המים של "מקורות", המוביל את מי הכנרת דרך מערכת תעלות, סיפונים, מאגרים, מנהרות ומשאבות עד ראש העין. באותה שנה חובר אליו "מפעל ירקון-נגב". קו נוסף, בקוטר 70 אינץ', הונח במקביל לקו הקיים וממערב לו, עד תחנת ז'הר בחבל לכיש. בכך הסתיימה הקמת מערכת המים הארצית, המספקת מים ממקורות המים בצפון ובמרכז לכל רחבי הארץ.

צילום: אלי דגני, עיצוב: סטודיו בילט

60 שנה לקו הראשון לנגב

בשביל מים צריך מקורות!

"מקורות", חברת המים הלאומית
רח' לינקולן 9, ת"ד 20128 תל-אביב 61201
טל' מטה: 03-6230555, פקס: 03-6230833
www.mekorot.co.il

Green Future Fresh Creation

water

אשדוד, הזרמת מי הירקון לגב והבאת מים מצפון המדינה לגב. "פנטסיה" הייתה המילה שבה השתמש הד"ר ארתור רופין - אבי ההתיישבות היהודית, שהיה ידידו. וכך כתב בלאס בספרו "מי מריבה ומעש":

"...באקראי נפגשתי עם ד"ר א. רופין באחד היישובים, והוא פנה אליי ואמר: 'מר בלאס, אולי תוכל להציע לי פנטסיה להשקאת הנגב?' הכלכלן המפוקח, הרחוק מהציות, חשקה נפשו בפנטסיה..." ואכן, כל סעיפי התכנית של בלאס נראו בימים ההם דמיוניים, אבל בלאס היה מצויד בממצאי חקר מים שערך בצפון הנגב אבי הגיאולוגיה בישראל, ליאו פיקארד: בנגב הצפוני יש מים. בלאס סימן את אזור גבר-עם ניר-עם שבנגב הצפוני כאזור שיש בו מים.

ההיסטוריה של אספקת מים לגב מתחילה עוד לפני קום המדינה. למפעל המים האדיר של חברת "מקורות" בחבל הארץ השחון היה תפקיד מרכזי בפיתוח ההתיישבות והחקלאות באזור.

סיפורו של מפעל שהחל בצינור מים אחד...

בקיץ 1946 הייתה מדינת ישראל שבדרך במרוץ לקראת הגדרה עצמית וקביעת גבולותיה לעתיד. הפרלמנט הבריטי הצביע בעד תכנית החלוקה של "מוריסון-גריידי", לפיה אזור הנגב לא נכלל בתחום היהודי. היה צורך אפוא לפעול לסיכול התכנית הבריטית - "לקבוע עובדות בשטח" ולאחוז בשטחים שבנגב כדי שייכללו בגבולות מדינת ישראל העתידית. הסוכנות היהודית, שעסקה אז בגאולת אדמות ובהכשרת קרקע להתיישבות, רקמה את "תכנית 11 הנקודות".

במוצאי יום הכיפורים תש"ז, בלילה שבין ה-5 ל-6 באוקטובר, עלו בו זמנית על קרקע הנגב 11 יישובים. לימים התברר שהקמת היישובים אכן סייעה להכליל את הנגב בגבולות המדינה החדשה.

עם ההחלטה על הקמת יישובים הוכנסה להילוך גבוה תכנית מגרה, "החזון הצינורי" של שמחה בלאס, המהנדס הראשי של חברת "מקורות". בלאס חלם עוד בשנת 1939 להגשים "פנטזיה" להשקיית הנגב, על ידי הבאת מי קידוחים מאזור

שונים בנגב, וחברת "חרות" הרכיבה את הצינורות וריתכה אותם. לפני תחילת העבודה, שהיקפה היה גדול במיוחד, הונח קו מים בין ניר-עם לבארות-יצחק. זה היה קטע קצר בין שני יישובים ותקים, והנחתו נועדה לבחון את תגובת השלטון הבריטי, לבדוק טכניקות של הנחה ולהקנות לעוסקים בפרויקט ניסיון מעשי. כדי למנוע התנגשות צפויה עם הערבים, הונח הצינור במשך לילה אחד, בעזרת עובדים מכל יישובי הנגב. עם בוקר הסתיימה העבודה. ההצלחה בהנחת הקטע הראשוני נטעה ביטחון כי יהיה אפשר להשלים את הנחת קווי המים לפי התכנית המלאה. אלא שבפועל היו קשיים רבים בהגשמתה. במקומות שונים לאורך הקו הותקנו ברזים לשימוש האוכלוסייה הבדואית. בקטע הזרוע המזרחית מניר-עם ועד משמר-הנגב עבר הקו בקרב בדואים ידידותיים (משבט אל-הווייל), ומספר התקלות בקו היה מועט. בזרוע המערבית היו חבלות לכל אורך הקו. הבדואים והערבים שישבו באזור התנגדו בתקיפות לתכנית ולא הסכימו שהצינורות יעברו ביישובים שלהם. הפתרון היה הגנה על הקו במשך כ-24 שעות, בעזרת כוחות מיחידות הפלמ"ח, ובעזרת צוותי תיקון מיישובים רבים ברחבי הנגב.

ה"שמפניה" זרמה כמים

קו המים הראשון לגב הורכב מצינורות בקוטר 6 אינץ', בעלי דופן עבה במיוחד. הצינורות נקנו בלונדון לאחר מלחמת העולם השנייה, ושימשו במקור לכיבוי שרפות בעת ההפצצות של הגרמנים בבריטניה בתקופת ה"בלץ". מחיר הצינורות היה גבוה מאוד. הצינורנים של התקופה היא אמרו שמחיר המים מהצינור יהיה יקר כמחירו של משקה השמפניה, וכינו אותו "צינור השמפניה"... אבל דוד בן-גוריון, המנהיג הצנוע, לא ראה בכך מותרות: "בלי צינור זה לא הייתה לנו כל אחיזה בנגב ואיני יודע אם היינו אפילו חולמים על הגנת הנגב", אמר זמן קצר לאחר שהונח הקו הראשון לגב.

בצינורות "הלא מקובלים"

חודש אחד מאוחר יותר, בנובמבר 1946, נחתם הסכם בין "משרד ההשקאה" של הסוכנות היהודית ובין "מקורות", "סולל בונה", ו"חרות" על חלוקת העבודה במפעלי המים בנגב. חברת "מקורות" נבחרה לבצע את הפרויקט, על "סולל בונה" הוטל לבנות את הברכות הקשורות במפעל ולהוביל את הצינורות אל מקומות ריכוז

